

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

281

Problemy rozwoju regionalnego

Redaktorzy naukowi

Elżbieta Sobczak

Małgorzata Markowska

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Barbara Majewska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-325-0

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Hanna Adamska , Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich – próba oceny	11
Emilia Bogacka , Stan i perspektywy wzrostu bezpieczeństwa publicznego w województwie dolnośląskim.....	19
Ewa Glińska, Ewelina Muszyńska , Kampanie promujące markę „Podlaskie” w opinii mieszkańców województwa mazowieckiego	28
Tomasz Kolakowski , Dynamika i kierunki rozwoju bezpośrednich inwestycji zagranicznych na Dolnym Śląsku.....	36
Alina Kulczyk-Dynowska , Konflikty przestrzenne na przykładzie parku narodowego	48
Florian Kuźnik , Polityka rozwoju metropolitalnego regionu	57
Renata Lisowska , Bariery i stimulatory rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw zlokalizowanych w regionach zmarginalizowanych	74
Marian Maciejuk , Zróżnicowanie samorządu terytorialnego w państwach Unii Europejskiej	85
Magdalena Malucha , Europejska polityka klimatyczna.....	95
Agnieszka Panasiewicz , Zarządzanie ryzykiem jako narzędzie równoważenia rozwoju w skali regionalnej.....	103
Zbigniew Piepiora , Zapobieganie negatywnym konsekwencjom klęsk elementarnych w województwie opolskim – aspekty finansowe.....	113
Andrzej Raczyk, Sylwia Dolzblasz , Czynniki i bariery rozwoju obszaru pogranicza polsko-niemieckiego w opinii samorządów lokalnych.....	121
Andrzej Raszkowski , Rankingi marek narodowych na przykładzie raportu Brand Finance.....	130
Elżbieta Sobczak , Zróżnicowanie struktury pracujących według sektorów intensywności działalności B+R w państwach Unii Europejskiej.....	140
Mariusz E. Sokolowicz , Instytucje a przestrzeń. Przegląd nurtów ekonomii instytucjonalnej w kontekście ich przydatności dla badań procesów rozwoju lokalnego i regionalnego.....	151
Jacek Soltys , Uwarunkowania i dylematy polityki regionalnej na obszarze peryferyjnym województwa pomorskiego	160
Olga Stefko , Możliwości i bariery rozwoju gospodarstw rolniczych i ogrodniczych w Wielkopolsce	169

Ewelina Szczech-Pietkiewicz , Implementacja i realizacja celów spójności terytorialnej w Polsce	178
Jarosław Uglis , Ocena poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich województwa wielkopolskiego	187
Agnieszka Zielińska , Współpraca jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi w województwie podkarpackim	198

Summaries

Hanna Adamska , Sustainable development of rural areas – assessment attempt	18
Emilia Bogacka , Public safety state and growth perspectives in Lower Silesia Voivodeship	27
Ewa Glińska, Ewelina Muszyńska , Branding campaigns of Podlaskie in the opinion of Mazovia Voivodeship residents	35
Tomasz Kołakowski , Dynamics and directions of FDI in Lower Silesia.....	47
Alina Kulczyk-Dynowska , Spatial conflicts based on the example of a national park.....	56
Florian Kuźnik , Metropolitan policy of a region	73
Renata Lisowska , Stimulants and barriers to the development of small and medium enterprises located in marginalized regions.....	84
Marian Maciejuk , Diversity of local self-government in the European Union member states	94
Magdalena Malucha , European climate policy	102
Agnieszka Panasiewicz , Risk management as a tool for sustainable development on a regional scale.....	112
Zbigniew Piepiora , Preventing of negative consequences of natural disasters in Opole Voivodeship – financial aspects	120
Andrzej Raczyk, Sylwia Dolzblasz , Factors and barriers of development in the Polish-German borderland in the opinion of local self-governments... ..	129
Andrzej Raszkowski , National brands ranking based on brand finance report.....	139
Elżbieta Sobczak , Diversification of workforce structure by R&D activity intensity sectors in EU countries	139
Mariusz E. Sokolowicz , Institutions and territory. Review of institutional economics' strands in the context of their usefulness in the research on local and regional development	150
Jacek Soltyś , Conditions and dilemmas of regional policy in the peripheral area of Pomeranian Voivodeship	159

Olga Stefko , Possibilities and barriers of development in agricultural and horticultural farms in Wielkopolska Voivodeship.....	177
Ewelina Szczech-Pietkiewicz , Implementation and realization of territorial cohesion aims in Poland	186
Jarosław Uglis , Socio-economic development assessment of rural communities in Wielkopolska Voivodeship.....	197
Agnieszka Zielińska , Cooperation between self-government units and NGOs in Podkarpackie Voivodeship.....	206

Olga Stefko

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

MOŻLIWOŚCI I BARIERY ROZWOJU GOSPODARSTW ROLNICZYCH I OGRODNICZYCH W WIELKOPOLSCE

Streszczenie: Rolnictwo i ogrodnictwo stanowi naturalną bazę surowcową dla innych działów gospodarki. Ich rozwój jest warunkiem zachowania dobrej kondycji ekonomicznej przemysłu spożywczego, w tym przetwórczego, a także handlu. Dlatego w artykule zdecydowano się prześledzić możliwości i bariery rozwoju gospodarstw na przykładzie Wielkopolski. Porównań dokonano w obrębie podstawowych czynników produkcji. Przeprowadzona analiza wykazała, że gospodarstwa z Wielkopolski należą do grupy rozwojowych.

Słowa kluczowe: rozwój, rolnictwo, ogrodnictwo, Wielkopolska.

1. Wstęp

Rozwój, jako zjawisko towarzyszące jakiegokolwiek działalności człowieka rozumiany, mierzony i oceniany bywa na bardzo różne sposoby. Postrzega się go jako przechodzenie ze stanów lub form mniej do bardziej złożonych lub pod pewnym względem doskonalszych, a także jako swego rodzaju rozkwit i rozrost [*Słownik języka polskiego* 1981; *Encyklopedia PWN* 1998]. Dla społeczeństwa jako całości według Chmielak [2010] rozwój stanowi proces zmian o kierunku i rezultatach, które mogą być wartościowane pozytywnie.

Biorąc pod uwagę powiązania występujące w gospodarce, należy zauważyć, że rozwój lub stagnacja w jednym dziale wpływa bezpośrednio na zmiany zachodzące w innych. Przemysł spożywczy z 6,5-procentowym udziałem w tworzeniu polskiego PKB po wejściu Polski do UE [Urban 2005] odgrywa ważną rolę w rozwoju gospodarczym naszego kraju i choć jak twierdzą Czyżewski i Grzelak [2011], Urban [2011], a także Stefko [2012] jako jeden z nielicznych oparł się wpływom globalnego kryzysu, sytuacja ta może ulec zmianie. Jednym z powodów jest zachwianie ciągłości dostaw surowców w określonej ilości, w danym czasie, pozbawionych wymaganych parametrów jakościowych.

W związku z tym postanowiono prześledzić możliwości i bariery rozwoju gospodarstw rolniczych i ogrodniczych w Wielkopolsce jako rejonie z silnie rozwiniętym przemysłem spożywczym, a także od lat związanym z roślinną produkcją rolniczą i ogrodniczą, jak również z produkcją zwierzęcą.

2. Materiały i metody

W artykule wykorzystano zarówno materiały pierwotne, jak i wtórne. Zacytowano lub odniesiono się do literatury przedmiotu, raportów, sprawozdań i opracowań branżowych. Do analiz wykorzystano również materiały statystyczne pochodzące z GUS. Dane pierwotne stanowiły wyniki badań przeprowadzonych z wykorzystaniem metody wywiadu bezpośredniego przy użyciu kwestionariusza ankiety wśród 118 gospodarstw rolniczych i ogrodniczych z Wielkopolski od listopada 2011 do lutego 2012. Dobór próby był celowy, a głównym jego kryterium, oprócz lokalizacji na terenie województwa, prowadzenia działalności rolniczej lub ogrodniczej i zgody na udzielenie informacji, był sposób integracyjnego powiązania z przetwórną. Dzielił on dalej badaną zbiorowość na dostawców (osoby nieposiadające udziałów w przetwórni, dostarczające do niej jedynie surowce na podstawie umów kontraktacyjnych bądź jako pojedyncze dostawy), udziałowców (producentów posiadających udziały, ale nie dostarczających swoich produktów do przetwórni) i dostawców – tj. udziałowców (rolników i ogrodników będących zarówno dostawcami, jak i udziałowcami przedsiębiorstwa przetwórczego). Przy wykorzystaniu analizy porównawczej odniesiono otrzymane wyniki do danych z województwa i kraju zebranych podczas przeprowadzonego w roku 2010 spisu rolnego. Opierając się na wskazaniach czynników rozwoju wyodrębnionych przez Zienkowskiego [Zienkowski (red.) 2005] i Sachsa [2006], zdecydowano się podjąć próbę określenia możliwości i barier rozwoju gospodarstw z Wielkopolski w oparciu o trychotomiczny podział podstawowych czynników produkcji i obliczenia zespołu mierników z tym związanych. Poszczególne analizy wykonano z uwzględnieniem podziału na rodzaj integracyjnych powiązań i lokalizację.

3. Produkcja rolnicza w Wielkopolsce na tle kraju w latach 2002-2010

Przy porównaniu danych pochodzących ze spisów rolnych przeprowadzonych w roku 2002 i 2010 stwierdzono, że produkcja rolnicza w Wielkopolsce wzrosła o 22,78%, a powierzchnia gospodarstw ze średniej wynoszącej 9,00 do 11,05 ha. Wzrost ten dotyczył głównie gospodarstw dużych powierzchniowo, posiadających powyżej 20 ha. Pokrywa się to z zaleceniami odnoszącymi się do rolnictwa, wysuniętymi przez Ziętarę [2011], który wskazywał, że zwiększanie powierzchni gospodarstw jest podstawowym parametrem warunkującym ich rozwój, również na innych płaszczyznach. Ogólna jednak powierzchnia gruntów użytkowanych rolniczo,

zarówno w Wielkopolsce, jak i całym kraju, uległa zmniejszeniu w przeciwieństwie do powierzchni lasów i gruntów leśnych, co było najprawdopodobniej konsekwencją realizacji działania „Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne” w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW).

W roku 2010 Wielkopolska posiadała największy w kraju udział powierzchni zasiewów zbóż ogółem (14,2%), w tym zbóż podstawowych (14,3%), roślin przemysłowych (15,4%), w tym rzepaku i rzepiku (14,6%) oraz buraków cukrowych (20,7%), a także roślin pastewnych (14,9%) [Spis Rolny, 2010]. Największymi producentami w woj. wielkopolskim są gospodarstwa posiadające ponad 100 ha. Ich udział w powierzchni zasiewów ogółem stanowi 28,7%, w tym zbóż podstawowych 23,8%. Duża powierzchnia produkcyjna wymaga zmechanizowania szeregu prac. W porównaniu z rokiem 2002 zatem wzrosła liczba nabywanych przez rolników maszyn i urządzeń rolniczych, a zwłaszcza kombajnów zbożowych i ciągników, jak również opryskiwaczy polowych i sadowniczych.

Pogłowie bydła w Wielkopolsce ogółem stanowiło 14,7% stada krajowego (w tym pogłowie krów 11,5%). Pod względem liczebności stada, jak podaje Spis Powszechny [2010], Wielkopolska zajmuje 3 lokatę w kraju.

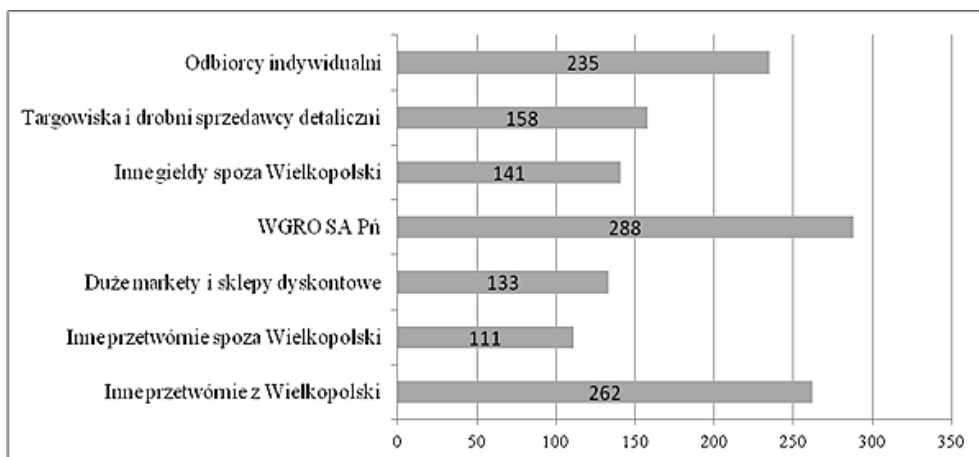
W stosunku do roku 2002 wzrosła również liczba osób pracujących wyłącznie lub głównie w gospodarstwie rolnym. W Wielkopolsce w roku 2010 na 100 ha użytków rolnych przypadało przeciętnie 11 osób (w kraju 15). Zwiększająca się liczba osób zamieszkujących i pracujących na wsi może wynikać ze zmian demograficznych (rodziny wielodzietne i wielopokoleniowe), społecznych (np. bezrobocie), ale również praktycznych. Wiele bowiem procesów technologicznych, zwłaszcza w produkcji ogrodniczej, nie da się zmechanizować bez znacznego uszczerbku na wielkości lub jakości zbiorów. I choć znaczna część gospodarstw wielkoobszarowych na terenie województwa prowadzi produkcję typowo rolniczą, wiele z nich zajmuje się również ogrodnictwem. Ze względu na ten mieszany typ produkcji trudno jest określić i w statystykach nie podaje się dokładnej liczby jednych i drugich. Wzrastająca jednak liczba ludności może wskazywać na zapotrzebowanie na siłę roboczą zwłaszcza przy zabiegach pielęgnacyjnych i zbiorach owoców i warzyw uprawianych w Wielkopolsce. Potwierdzać to mogą również dane ze Spisu Rolnego [2010], podające, iż co prawda gospodarstwa wielkoobszarowe w województwie się powiększają, ale nadal większość (83,6%) stanowią te o powierzchni do 15 ha, które skupiają 75,1% wszystkich osób wnoszących wkład pracy w gospodarstwa rolne w ciągu roku. Z uwagi na specyfikę produkcji ogrodniczej, która przejawia się między innymi w tym, że uprawy te nie zajmują dużo powierzchni, ale przychody z ich sprzedaży są potencjalnie dużo wyższe niż pozostałych płodów rolnych, śmiało można zaryzykować stwierdzenie, że to właśnie w tej grupie znajdują się producenci ogrodnicy.

Generalnie głównymi pracownikami gospodarstw są ich właściciele, najczęściej małżonkowie i pozostali członkowie rodziny. Właściciele to przeważnie mężczyźni w wieku powyżej 44 lat (59%), a tych, którzy przekroczyli 65 lat, jest zaledwie 6,2%.

4. Potencjał produkcyjny wielkopolskich gospodarstw

Uczestnicząca w badaniach grupa gospodarstw z Wielkopolski posiada tę przewagę konkurencyjną nad pozostałymi, że ma potencjalnie zapewnione miejsce zbytu poprzez powiązania integracyjne z przetwórną, wynikające z umów kontraktacyjnych bądź udziałów w przedsiębiorstwie. Przeważająca część z nich jednak z tego nie korzysta bądź jedynie w niewielkim stopniu głównie z powodu opóźnień w płatnościach. Sprzedają zatem swoje produkty w innych miejscach, do których zaliczają się przede wszystkim Wielkopolska Giełda Rolniczo-Ogrodnicza SA w Poznaniu, inne przetwornie z Wielkopolski, jak również klienci indywidualni (rys. 1). Lokalizacja gospodarstw jest różna, stąd zarówno barierą, jak i możliwością rozwoju może być odległość od potencjalnego rynku zbytu, wiążąca się z konkretnymi kosztami związanymi z transportem, ryzykiem uszkodzenia towaru podczas przewozu, czasem. Odległość ta, a także wynikające z niej koszty wpływają bezpośrednio na strukturę produkcji i w związku z tym – ewentualną wysokość osiąganych przychodów, co w znacznym stopniu warunkuje możliwości rozwojowe gospodarstw. Stąd pogrupowano zbiorowość ze względu na lokalizację gospodarstwa, w wyniku czego otrzymano 4 podgrupy skupiające producentów wokół Poznania, Jarocina, Śremu i Środy Wielkopolskiej.

Gospodarstwa w poszczególnych rejonach zakładane były najczęściej na przełomie lat 80. i 90., choć najstarsze pochodzą z okolic Poznania i Środy Wielkopolskiej i powstały w roku 1970. Świadczyć to może o posiadaniu przez ich właścicieli duże-

Objaśnienia: skala 5 = systematyczne dostawy, 1 = brak dostaw; przykład rangowania dla odpowiedzi: „Inne przetwornie z Wielkopolski” dla grupy udziałowców: $(5 \times 34) + (4 \times 8) + (3 \times 6) + (2 \times 1) + (1 \times 40) = 262$.

Rys. 1. Zróżnicowanie kanałów dystrybucji towarów rolniczych w woj. wielkopolskim

Źródło: opracowanie własne.

go doświadczenia praktycznego. Również w okolicach Środy, ale także Jarocina, odnotowano gospodarstwa założone w 2010 lub 2011 roku. Najstarsze gospodarstwo w Śremie datowało rok swego powstania na 1978. Zróżnicowanie to przekłada się bezpośrednio na wiek właścicieli, który w przeważającej części w Jarocinie i Śremie wynosił między 31 a 50 lat, a w Poznaniu i Środzie Wielkopolskiej między 51 a 65 lat. Podobnie jak ogólnie w Wielkopolsce właścicielami są głównie mężczyźni. Poza wiekiem właściciela, naturalnym wskazaniem, które skłaniałoby do podejmowania działań rozwojowych, powinny być posiadane kwalifikacje.

We wszystkich jednak wyodrębnionych grupach przeważało wykształcenie zawodowe w połowie ze średnim i średnim technicznym. Ogólny niski poziom wykształcenia w zestawieniu z wiekiem nie sprzyja działaniom innowacyjnym w zakresie stosowania nowych technologii i nowatorskich rozwiązań technicznych. W całej analizowanej zbiorowości bardzo mało było osób z wykształceniem wyższym (przeważnie po 2 w grupie, jedynie w Śremie 4). W gospodarstwach właścicieli z wykształceniem zawodowym mieszka i pracuje na stałe najwięcej osób. Stanowią też najliczniejszą grupę zatrudniającą najwięcej pracowników sezonowych. O prawie połowę mniej osób pracuje w gospodarstwach osób z wykształceniem średnim i średnim technicznym.

Analizowane gospodarstwa praktycznie w każdej podgrupie charakteryzowały się ponadprzeciętną w stosunku do reszty Wielkopolski powierzchnią. Ponadto także zagospodarowanie gruntów wykazało spore zróżnicowania w analizowanej zbiorowości (tabela 1). Najwyższa średnia powierzchnia gospodarstwa, zarówno łączna, jak i przeznaczona na produkcję polową, występowała w okolicach Poznania. Tam też najwięcej gruntów dzierżawiono.

Nie odnotowano za to na tym terenie produkcji pod osłonami. Ten rodzaj produkcji ogrodniczej występował natomiast w pozostałych podgrupach, z czego na największą skalę i z najwyższym odchyleniem standardowym w okolicach Śremu. Jarocin wyróżniał się spośród pozostałych wielkością gruntów nieużytkowanych rolniczo, przeznaczonych w dużej części na zalesienie, co pokrywa się z trendami odnotowanymi ogólnie dla całego województwa. W Środzie Wielkopolskiej uwagę zwraca natomiast wysoka dysproporcja między łączną powierzchnią gospodarstw i przeznaczoną na produkcję polową (od kilku do stu kilkudziesięciu hektarów), jak również największa powierzchnia gruntów własnych.

Zakładając jednak, że parametrem rozwoju jest powiększanie powierzchni produkcyjnej, a co za tym idzie, zwiększanie produkcji i w konsekwencji przychodów, z dotychczasowych analiz wynika, że najbardziej rozwojowe jednostki znajdują się w Jarocinie (tam również sporo jest gruntów własnych, niewiele mniej niż w Środzie Wlkp.), gdzie zlokalizowane są stosunkowo niedawno założone gospodarstwa, których właściciele należą do najmłodszych w zbiorowości.

Z poprzednich porównań Wielkopolski z resztą kraju wynikało, że największe powierzchniowo gospodarstwa posiadają najwięcej maszyn i urządzeń rolniczych. W analizowanej zbiorowości takiej prawidłowości nie odnotowano. Najbardziej

Tabela 1. Zagospodarowanie gruntów w gospodarstwach rolniczych w woj. wielkopolskim (w ha)

Wyszczególnienie	Jarocin	Poznań	Śrem	Środa Wlkp.
<i>Łączna powierzchnia</i>				
Średnia	32,03	49,67	23,95	43,10
Minimum	6,00	18,00	6,00	2,00
Maksimum	130,00	80,00	55,00	180,00
Odchylenie standardowe	23,25	23,97	14,19	41,11
<i>Produkcja polowa</i>				
Średnia	29,53	48,92	21,45	42,93
Minimum	5,00	17,00	3,00	8,00
Maksimum	128,00	79,00	49,00	178,00
Odchylenie standardowe	22,49	24,08	13,09	41,00
<i>Produkcja pod osłonami</i>				
Średnia	0,44	0,00	0,68	0,40
Minimum	0,01	0,00	0,04	0,40
Maksimum	2,50	0,00	2,50	0,40
Odchylenie standardowe	1,01	0,00	1,21	0,00
<i>Powierzchnia nieprodukcyjna</i>				
Średnia	5,64	0,90	2,55	2,50
Minimum	0,50	0,50	0,50	0,50
Maksimum	78,00	1,00	5,00	10,00
Odchylenie standardowe	14,89	0,22	1,65	2,81
<i>Grunty własne</i>				
Średnia	26,95	39,17	20,88	39,76
Minimum	3,70	13,00	6,00	2,00
Maksimum	90,00	80,00	52,00	180,00
Odchylenie standardowe	17,81	21,95	12,75	41,43
<i>Grunty dzierżawione</i>				
Średnia	13,87	24,00	6,83	11,86
Minimum	2,00	3,00	3,00	1,30
Maksimum	40,00	35,00	13,00	25,00
Odchylenie standardowe	11,52	13,55	3,22	6,84

Źródło: opracowanie własne.

zmechanizowane okazały się gospodarstwa w Środzie Wlkp., potem w Jarocinie i Śremie. W okolicach Poznania natomiast maszyn było bardzo mało. Podobieństwa natomiast odnotowano w strukturze rodzajowej posiadanego sprzętu. Ogólnie bowiem (w każdej grupie) najczęściej było ciągników i przyczep, potem opryskiwaczy i agregatów polowych, następnie kombajnów (głównie zbożowych, ale i okopowych), jak również pługów.

W każdej grupie prowadzono zarówno produkcję typowo rolniczą, jak i ogrodniczą. Uprawiano owoce (czereśnie, truskawki, porzeczki), warzywa (marchew, sely, ogórki, pomidory, cebulę), a także zboże, kukurydzę, rzepak czy buraki cukrowe. Świadczy to o dużym zróżnicowaniu w strukturze produkcji, co wskazuje z kolei na brak specjalizacji, ale i zapobiegliwość gospodarujących.

Produkcja zwierzęca wśród gospodarstw uczestniczących w badaniu występowała jedynie w pojedynczych przypadkach, i to najczęściej jako dodatkowa do roślinnej. Powiązania integracyjne, jak również wyodrębnione rynki zbytu wskazują na ukierunkowania rynkowe właścicieli gospodarstw. Stąd właściwe wydaje się przeanalizowanie zbiorowości pod kątem możliwości i barier rozwoju ze względu na ich podział na dostawców, udziałowców i udziałowców – dostawców.

Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli 2, mimo innego podziału gospodarstwa zbiorowości nadal wykazywały posiadaną powierzchnię znacznie większą niż średnia w województwie, zarówno ogółem, jak i w odniesieniu do samych użytków rolnych. Stanowi to bez wątpienia ich atut – są bowiem w stanie dostarczać większe partie towarów niż producenci gospodarujący na mniejszych powierzchniach.

Do tego okazało się, że we wszystkich grupach gospodarstw występuje produkcja ogrodnicza, choć na różną skalę. Świadczy to o dywersyfikacji produkcji, co daje

Tabela 2. Wyniki ekonomiczne gospodarstw w podziale na sposób integracji z przetwórną

Wyszczególnienie	Udziałowiec –dostawca	Udziałowiec	Dostawca
Średnia powierzchnia gospodarstw (ha)	39,0	24,5	30,5
Średnia powierzchnia użytków rolnych	36,3	20,6	27,8
Średnia powierzchnia użytków ogrodniczych (ha)	13,7	5,2	14,1
Udział użytków ogrodniczych w całości użytków gospodarstwa (ha)	0,4	0,2	0,5
Wartość środków trwałych na 1 gospodarstwo (w tys. zł)	592,1	316,4	389,7
Uzbrojenie pracy żywej w ziemię (powierzchnia użytków rolnych/nakłady pracy; w ha)	22,5	20,6	36,6
Wskaźnik technicznego uzbrojenia pracy (wartość kapitału/nakłady pracy ogółem, w tys. zł)	47,7	28,4	41,9
Uzbrojenie pracy żywej w środki trwałe (aktywa trwałe/zasoby pracy ogółem; bez ziemi; w tys. zł)	978,2	532,9	425,8
Produktywność ziemi (produkcja ogółem w tys. zł/powierzchnia użytków rolnych w ha)	867,1	804,0	936,0
Produktywność pracy (produkcja ogółem w zł/ nakłady pracy ogółem w zł)	9,53	14,05	15,81
Produktywność środków trwałych (produkcja ogółem w zł/aktywa trwałe bez ziemi w zł)	0,45	0,47	0,64

Źródło: opracowanie własne.

również przewagę nad pozostałymi zarówno pod względem poszukiwania rynków zbytu, jak i wielkości osiąganych przychodów. Zakładając bowiem ryzyko przyrodnicze w postaci na przykład przymrozków, gradobicia, występowania szkodników czy innych zdarzeń, zawsze istnieje szansa sprzedaży choć części produkcji ogólnej.

Poza tym z zamieszczonych danych (tabela 2) wyraźnie wynika, że zdecydowaną przewagę mają gospodarstwa nie tyle powiązane (poprzez udziały) z rynkiem zbytu, ile przede wszystkim wykorzystujące ten układ lub po prostu związane z przedsiębiorstwem przetwórczym poprzez dostawy towarów. Samo bycie współwłaścicielem, nazywanym w opracowaniu udziałowcem, poza produktywnością pracy i środków trwałych, nie przekładało się na uzyskiwanie lepszych wyników ekonomicznych.

5. Podsumowanie

Gospodarka jako swoisty system naczyń połączonych jest bardzo czuła na to, co dzieje się w poszczególnych jej segmentach. Rozwój rolnictwa jako naturalnego zaplecza surowcowego dla przemysłu spożywczego, w tym przetwórczego, ale również i handlu, warunkuje procesy w nich zachodzące, poziom ich rentowności, dochodowości i zadłużenia.

Na podstawie przeprowadzonych badań i analiz stwierdzono, że gospodarstwa prowadzące produkcję rolniczą i ogrodniczą w Wielkopolsce należy uznać za rozwojowe, choć liczne parametry, według których je oceniano, mogą stanowić dla nich zarówno bariery, jak i możliwości. Dualny charakter ma na przykład okres istnienia gospodarstw (w wielu przypadkach 40-letni), wskazujący na duże doświadczenie praktyczne gospodarujących. W zestawieniu jednak z wiekiem właścicieli i ich kwalifikacjami (w przewadze osób starszych z wykształceniem zawodowym) wskazuje na niską innowacyjność. Struktura produkcji świadczy z jednej strony o małej specjalizacji, z drugiej zaś o większej wszechstronności w obsłudze potencjalnych rynków zbytu. Liczba osób pracujących na stałe lub czasowo w gospodarstwach wskazywać może na wzrost ukrytego bezrobocia na wsi, ale także na zabezpieczenie odpowiedniej ilości taniej siły roboczej, niezbędnej zwłaszcza przy produkcji ogrodniczej. Bezsporną przewagą, stanowiącą podstawę możliwości rozwoju, jest duża i rosnąca powierzchnia gospodarstw. Bariery jest natomiast niewykorzystywanie istniejących powiązań integracyjnych z rynkiem zbytu.

Literatura

- Chmielak A., *Istota trwałego rozwoju*, [w:] *Współczesne problemy rozwoju gospodarczego*, red. Z. Ejsmont, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2010.
- Czyżewski A., Grzelak A., *Rolnictwo w Polsce na tle sytuacji ogólnoeconomicznej kraju w okresie kryzysu 2007 – 2009*, Roczniki Nauk Rolniczych, seria G, t. 98, z. 3. Warszawa 2011.
- Encyklopedia PWN*, PWN, Warszawa 1998.

- Sachs J., *Koniec z nędzą. Zadanie dla naszego pokolenia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Słownik języka polskiego, PWN, Warszawa 1981.
- Stefko O., *Kryzys finansowy a zmiany poziomu płynności finansowej przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w Polsce*, ZN SERiA, Białystok – Warszawa 2012.
- Urban R., *Kryzys finansów publicznych i ich wpływ na sektor żywnościowy*, „Przemysł Spożywczy” 2011, 12.
- Urban R., *Polski przemysł spożywczy w UE – konkurencyjność i szanse rozwojowe*, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2005.
- Zienkowski L. (red.), *Co sprzyja rozwojowi gospodarczemu?*, Wyd. Scholar, Warszawa 2005.
- Ziętara W., *Tendencja i możliwości rozwoju przedsiębiorstw rolniczych o różnych kierunkach produkcji*. Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, t. XIII, z. 5, Warszawa – Poznań – Wrocław 2011.

POSSIBILITIES AND BARRIERS OF DEVELOPMENT IN AGRICULTURAL AND HORTICULTURAL FARMS IN WIELKOPOLSKA VOIVODESHIP

Summary: Agriculture and horticulture are a natural food base for other economy branches. Their development is the condition to keep good economic results in food industry, including food processing and trade. Therefore it has been decided to check possibilities and barriers of the development of farms in Wielkopolska Voivodeship. The comparisons have been made within the basic production factors. The analysis has shown that farms in Wielkopolska Voivodeship participate in the process of development.

Keywords: development, agriculture, horticulture, Wielkopolska Voivodeship.